

Ksenija Mijatović
Kristina Stiković¹

UDC 159.923:331.1
Originalan naučni rad
Primljen: 30. 09. 2019.
Prihvaćen: 30. 11. 2019.

OSOBINE LIČNOSTI I ASERTIVNOST KAO KORELATI PERFEKCIONIZMA KOD ZAPOSLENIH

APSTRAKT: Problem istraživanja odnosi se na pitanje: da li postoje relacije između osobina ličnosti, perfekcionizma i asertivnosti, kao i da li postoji uticaj sociodemografskih varijabli na ova tri psihološka konstrukta? Istraživanje je sprovedeno na 185 zaposlenih različitog pola, starosti, radnog staža i obrazovanja. Za merenje osobina ličnosti korišćena je skraćena verzija Neo-Pi-R (NEOFFIDELTA, Costa & McCrae, 1989). Za merenje perfekcionizma korišćen je upitnik PI (Perfectionism Inventory; Hill et al., 2004), a za procenu asertivnosti Skala asertivnosti (A skala, Tovilović i sar., 2009). Osobine ličnosti i asertivnost značajno koreliraju sa ukupnim perfekcionizmom i njegovim dimenzijama. Koeficijent determinacije ukazuje da osobine ličnosti i asertivnost objašnjavaju 12,7% varijanse ukupnog skora sa skale PI, što je statistički značajno. Kao značajni prediktori iz ovog modela izdvojile su se dve osobine ličnosti – neuroticizam, kao pozitivan predictor, i prijatnost, kao negativan prediktor ukupnog perfekcionizma.

KLJUČNE REČI: perfekcionizam, osobine ličnosti, asertivnost

¹ Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad, kristina.stikovic@gmail.com

1. Osobine ličnosti

Ličnost se smatra najvažnijom oblašću psihologije zbog njenog nesumnjivog uticaja na razumevanje čovekove prirode i njegovog psihičkog života, ali i zbog njenih direktnih uticaja na individualne razlike u ponašanju ljudi.

Poslednjih dvadesetak godina u okviru teorije i empirijskih istraživanja osobina ličnosti nesumnjiv uticaj ima model *Velikih pet* (BF; Big Five – John & Srivastava, 1999; Saucier & Goldberg, 1996), odnosno Petofaktorski model (FFM; Five Factor Model – McCrae & Costa, 1996).

Dimenzije ličnosti koje FFM predlaže kao osnovne u opisu strukture konativnog individualnog funkcionisanja su: 1) ekstraverzija (E – Extraversion), 2) prijatnost (A – Agreeableness), 3) savesnost (C – Conscientiousness), 4) neuroticizam (N – Neuroticism) i 5) otvorenost za iskustvo (O – Openness to Experience).

N dimenzija – neuroticizam ili negativna emocionalnost, ili obrnuto, emocionalna stabilnost predstavlja sklonost da se doživljavaju neprijatne i uznemirujuće emocije, sklonost uznemirenosti u mislima i akcijama. Osobe visokog N su sklone iracionalnim idejama, slabije kontrolišu svoje impulse i imaju slabije kapacitete za prevladavanje stresnih situacija i obrnuto – osobe niskog N odlikuje stabilnost, stalozhenost i sposobnost da se sa stresnim situacijama suoče bez preterane panične uznemirenosti (Knežević i sar., 1997). N dimenzija je, pored ekstraverzije, najbolje zasnovana i „najsigurnija“ dimenzija *Velikih pet* modela. Kao posebna crta, sa sličnim svojstvima kao u ovom modelu, prisutna je i u Ajzenkovom – *neuroticizam* i Katelovom *emocionalna stabilnost* modelu ličnosti.

E dimenzija – ekstraverzija određuje broj međuljudskih odnosa u kojima se osoba oseća lagodno (Smederevac, 2000). Osobe visoko na ovoj dimenziji – ekstraverte karakterišu visoka uključenost u spoljašnji svet, sklonost da uspostavljaju odnose sa velikim brojem ljudi, preferencija za velike grupe i skupove, sklonost ka traženju uzbuđenja, ka doživljavanju pozitivnih emocija i optimizam. Osobe nisko na ovoj dimenziji – introverti lagodnije se osećaju kada nisu okruženi velikim brojem ljudi, rezervisani su, što ne znači da nisu društveni, nezavisniji

i umereniji. Ovo ne znači da su stidljivi i depresivni. Introvertima je jednostavno potrebno manje stimulacije i zato samo preferiraju manje grupe ili samoću (Knežević i sar., 1997). Ekstraverzija je pored neuroticizma najbolje zasnovana dimenzija *Velikih pet* modela. Pored toga, to je dimenzija koja je, ovakva ista ili slična, sadržana u velikom broju drugih modela ličnosti. Ekstraverziju sadrži Ajzenkov model ličnosti, Jungova teorija ličnosti, Mejers-Brigs indikator tipova, a i Holandova tipologija sadrži dva tipa u čijem opisu je sadržano ekstravertno ponašanje – *socijalni* i *preduzetnički* tip.

O dimenzija – otvorenost za iskustvo jeste dimenzija koja razlikuje maštovite, kreativne ljude od konvencionalnih ljudi koji stoje čvrsto na zemlji. Osobe sa visokim skorovima na ovoj dimenziji sklone su prihvatanju novih iskustava, ideja i stavova (Smederevac, 2000). Mnogo intenzivnije doživljavaju kako pozitivne, tako i negativne emocije u odnosu na ljude „niske“ na ovoj dimenziji, koji su konvencionalni, konzervativnog izgleda i držanja, preferiraju poznato u odnosu na novo a emocionalne reakcije su im prigušene (Knežević i sar., 1997).

A dimenzija – saradljivost ili prijatnost, te su osobe koje su „visoke“ na ovoj dimenziji bazično altruistične, simpatišu i saosećaju sa drugima i osećaju potrebu da im pomognu (Knežević i sar., 1997). Imaju apriorno pozitivna verovanja o ljudima, veruju da su ljudi iskreni, prijateljski nastrojeni, dobri i, takođe, spremni da im pomognu. S druge strane, osobe „niske“ na ovoj dimenziji stavljaju lične interese pre svih i, generalno, nisu skloni da se brinu za dobrobit drugih. Njihova sumnja u motive drugih može ih učiniti sumnjičavim, neprijateljski nastrojenim i nesaradljivim. Ljudi „visoki“ na ovoj dimenziji obično su omiljeniji u društvu, što ih čini odgovarajućim za određena zanimanja. Ali, s druge strane, osobe „niske“ na ovoj dimenziji su superiorne u situacijama kada treba donositi objektivne sudove i mogu biti odlični naučnici, kritičari ili vojnici.

C dimenzija – savesnost, odnosi se na broj ciljeva na koje je neko usmeren, kao i na samokontrolu, sistematičnost i istrajnost u njihovom ostvarivanju. Osobe s izraženim C usmerene su na nekoliko ciljeva i pokazuju samodisciplinu povezanu s tim usmerenjem. To su osobe snažne volje, skrupulozne, tačne i pouzdane. S druge strane,

osobe s niskim C teže da budu usmerene na veći broj ciljeva kojima pristupaju površno, nesistematično i s velikom dozom spontanosti. Ovakve osobe nisu amoralne, ali su moralni principi za njih daleko manje obavezujući, a daleko su i bezbrižnije, kada su u pitanju ciljevi koje su usvojile. Knežević i saradnici navode da postoji evidencija da su ovakve osobe u većoj meri hedonisti i više zainteresovane za seks (Smederevac, 2000, Knežević i sar., 1997).

Značajan broj istraživanja proveravao je validnost petofaktorskog, odnosno *Big Five* modela na različitim populacijama širom sveta i validnost pet velikih faktora je u priličnoj meri potvrđena. Više validacionih studija različitog obima rađeno je i na populaciji Srbije i tu je potvrđeno postojanje pet faktora ovog modela. U studiji koju su sproveli Knežević i saradnici 1997. godine uspešno su identifikovane glavne dimenzije – faktori *Big Five* modela, kao i po šest subdimenzija svake od ovih dimenzija (Knežević i sar., 1997). Korišćenjem podataka nastalih u psiholeksičkoj studiji na srpskom jeziku, koja je imala za cilj da testira sedmofaktorski model ličnosti u našoj kulturi (Smederevac, 2000), Čolović i saradnici su sproveli istraživanje u kom je potvrđeno da se iz upitnika nastalog u okviru pomenute leksikografske studije, uz određene modifikacije (isključivanje evaluativnih termina), može ekstrahovati pet faktora koji se, doduše, donekle razlikuju od pet faktora ekstrahovanih na anglosaksonskoj populaciji, ali su ipak sličnosti daleko veće (Čolović i sar., 2005).

2. Perfekcionizam

U poslednjih dvadesetak godina, interes za istraživanje perfekcionizma beleži ekspanziju. To je svakako doprinelo njegovom boljem razumevanju, međutim još uvek kod različitih autora nailazimo na različite definicije i konceptualizacije ovog pojma. U zavisnosti od toga kako autori gledaju na perfekcionizam i kojim faktorima pridaju veći značaj, postavlja se pitanje: šta je, u stvari, perfekcionizam? Najjednostavnija definicija glasi: „Perfekcionizam je težnja za nepogrešivošću, a perfekcionista su osobe koje žele biti savršene u svim područjima živo-

ta“ (Flett & Hewitt, 2002). Najznačajniji pomak u istraživanju perfekcionizma je načinjen devedesetih godina prošlog veka kada je perfekcionizam definisan kao višedimenzionalni konstrukt i kada je ukazano na njegove adaptivne aspekte. Prema višedimenzionalnom pristupu, u osnovi perfekcionizma je nekoliko faktora čiji broj varira zavisno od autora koji definišu ovu, relativno postojanu, karakteristiku pojedinaca (Greblo, 2012).

U kontekstu teme ovog rada, perfekcionizam se u nekim istraživanjima posmatra kao zasebna crta ličnosti (Childs & Stoeber, 2010; prema Bojanić i sar., 2018). Reč je o konstrukt koji deli prostor merenja s drugim osobinama ličnosti i koji je, manje ili više, direktno opisan u različitim modelima ličnosti.

U petofaktorskom modelu, perfekcionizam predstavlja ekstremnu manifestaciju savjesnosti u kombinaciji s visokim neuroticizmom pogotovo u situacijama kada osoba nije u mogućnosti da ispuni svoje visoko postavljene standarde (Costa & McCrae, 1988).

Uprkos tome što postoje istraživanja koja su se bavila odnosom perfekcionizma i osobina ličnosti, kao što su ekstraverzija, savjesnost i otvorenost za nova iskustva (Bojanić i sar., 2018), polje perfekcionizma je i dalje otvoreno za ispitivanje odnosa s različitim psihološkim konstruktima.

Iz dosadašnjih razmatranja, može se zaključiti da postoje dva nadređena faktora koja okupljaju sve dosad navedene faktore perfekcionizma. To su pozitivan (adaptivni) i negativan (neadaptivni) perfekcionizam. Adaptivni perfekcionista teže ostvarenju visokih ali realnih i dostižnih ciljeva, uživaju u svojim uspesima a nakon ostvarenog cilja osećaju sreću i zadovoljstvo (Hamachek, 1978). Svoju ličnu vrednost ne procenjuju u zavisnosti od ishoda neke aktivnosti a neuspeh ne smatraju indikatorom svoje neadekvatnosti (Slade & Owens, 1998), već pokazateljem potrebe za povećanim zalaganjem i/ili promenom strategije rada. Za razliku od adaptivnog, neadaptivni perfekcionizam obeležava težnja za ostvarenjem nerealno visokih ciljeva, čija nedostižnost osigurava svojevrсно opravdanje za potencijalni neuspeh. Pojedinci koji su skloni neadaptivnom perfekcionizmu, svoju ličnu vrednost procenjuju na temelju postignuća (Shafran & Mansell, 2001). Preterano su samokritični, prilikom izvođenja su napeti, anksiozni i usmereni na

izbegavanje grešaka, što često rezultira odlaganjem ili odustajanjem od aktivnosti (Antony & Swinson, 1998). U slučaju ostvarenja visokih ciljeva, neadaptivni perfekcionista reevaluiraju ranije postavljene standarde, proglašavaju ih nedovoljno zahtevnim i podižu na viši nivo, što pokreće začarani krug neadaptivnog perfekcionizma (Shafran & Mansell, 2001).

Utvrđeno je da je adaptivni perfekcionizam u pozitivnoj korelaciji sa zadovoljstvom životom, akademskim postignućem i samoefikasnošću (Greblo, 2012), višim motivom postignuća i funkcionalnim suočavanjem sa stresom. Nasuprot tome, neadaptivni perfekcionizam je pozitivno povezan s anksioznošću, depresijom i simptomima depresivnosti, poremećajima ishrane i negativnim afektom. Rajs i Slejni (Rice & Slaney, 2002) smatraju da upravo diskrepanca između posedovanja perfekcionistačkih ciljeva i pokušaja njihovog ostvarenja ima ključnu ulogu u razlikovanju adaptivnog i maladaptivnog perfekcionizma. Doživljena nemogućnost da se ostvare i održe visoko postavljene ciljevi može dovesti do maladaptivnog perfekcionizma.

3. Asertivnost

Asertivnost (eng. *assertiveness*) spada među psihološke pojmove koji se ne mogu prevesti jednom rečju na srpski jezik. U engleskom jeziku se ovim izrazom označava spremnost osobe da potvrdi, odbrani ili zaštititi svoje pravo, da insistira na sopstvenim pravima, da izrazi nešto samopouzdanost, samouvereno i sigurno, da zauzme stav i da se odlučno izrazi. Ovaj termin je kod nas u opštoj upotrebi u izvornom obliku, a paralelno se koriste izrazi: samopotvrđujuće ponašanje, zauzimanje za sebe, samopouzdanost izražavanje.

Asertivnost podrazumeva sposobnost osobe da u situacijama u kojima je ugrožena dosledno, uporno i odgovorno brani sopstvena prava, bez obzira na to ko, kada i zašto joj ta prava poništava. Dve ključne karakteristike asertivnog ponašanja su srdačnost i veselost. To je sposobnost da se ispolje ličnost i potrebe na iskren i jasan način, bez skrivenih poruka ili značenja. Asertivne osobe su generalno u stanju da uđu u konfrontaciju, međutim one je ne izazivaju namerno. One

mogu da prihvate naredbe od drugih, ili da izdaju naredbe, zavisno od postojeće situacije. Uopšteno, teže kompromisu, ako određeni postupak smatraju adekvatnim, ali će se često boriti i za ono što misle da im je važno. Uzroci neasertivnog ponašanja mogu biti nerazvijene ili slabo razvijene socijalne veštine, naučeni sistem pogrešnog mišljenja i preplavljenost osobe iracionalnim strahovima od odbacivanja, nekompetentnosti i kontrole.

Asertivno ponašanje, koje mnogi smatraju veštinom, omogućava da se osoba u svakoj situaciji ponaša u skladu s ličnim željama i da pritom izbegne svađe. Takva osoba se oseća dobro zbog toga što će, za promenu, odbiti nerealne zahteve drugih, pri čemu će izbeći rasprave i svađe koje nikom nisu prijatne. Nasuprot ovom obliku ponašanja stoji agresivno ponašanje.

Asertivno ponašanje počiva na poštovanju bazičnog prava osobe da se izrazi i zauzme za sebe. Ono nam omogućava da se izborimo za svoje stavove, bez da ulazimo u nepotrebne konflikte ili da budemo dobrovoljna žrtva situacije (svesno ili nesvesno).

U situacijama kada se upućuje prigovor (Bojanić, 2010), ističu se određene smernice koje su svojstvene asertivnom tipu komunikacije: 1) usmerite prigovor na ponašanje, a ne na ličnost; 2) budite precizni, navedite koje je to ponašanje; 3) recite šta želite, a šta ne želite (*ja poruke*); 4) recite to neposredno nakon ponašanja; 5) recite to u četiri oka (pohvalite pred drugima, kritikujte nasamo).

Asertivno ponašanje je socijalno adekvatno verbalno i motorno izražavanje bilo koje emocije umesto anksioznosti. S tim u vezi, asertivnost obuhvata više kategorija emocionalnog ponašanja i zato se smatra vidom socijalne i emocionalne inteligencije.

Cilj asertacije je komunikacija i ostvarivanje kvalitetnih interpersonalnih odnosa, a ne manipulacija ili „ponašajna receptura“ za ostvarivanje ličnih potreba. Naglašavajući da cilj asertacije nije „garantovani“ uspeh u dostizanju ciljeva, ekskluzivna borba samo za lična prava niti postizanje prednosti u odnosu na druge ljude, Jakubovska (Jakubowska) predlaže upotrebu termina *odgovorna asertivnost*. Time se naglašava vrednosna orijentacija ovih autora – naglasak na kooperativnosti, međusobnom podsticanju, otvorenoj komunikaciji, uvažavanju sebe i drugih ljudi.

Asertivno ponašanje je ponašanje pri kojem se misli, osećanja i uverenja se izražavaju na direktan, pošten i iskren način, uz uvažavanje prava drugih osoba. Asertivna poruka izrečena sagovorniku je bez dominiranja, ponižavanja ili degradiranja drugih. Asertivno ponašanje je usmereno na uklanjanje prepreka koje onemogućavaju kontakt s drugima i smanjuje opasnost od pogrešnog shvatanja situacije. Osobe asertivnog ponašanja poštuju druge i očekuju od drugih poštovanje, iskazuju svoja očekivanja i osećanja, pozitivno izriču prigovore, znaju da pohvale druge, preuzimaju odgovornost za svoje reči i dela, spremne su na izvinjenje, znaju da se kontrolišu i znaju aktivno da slušaju.

4. Problem istraživanja

Pregledom internacionalne i domaće literature može se zaključiti da je malo istraživanja koja su posvećena perfekcionizmu i asertivnosti. Stoga se problem istraživanja odnosi na pitanje: da li postoje relacije između osobina ličnosti, perfekcionizma i asertivnosti i da li postoji uticaj sociodemografskih varijabli na ova tri psihološka konstrukta?

4.1. Hipoteze istraživanja

H1: Postoji statistički značajna povezanost između osobina ličnosti, perfekcionizma i asertivnosti.

H2: Osobine ličnosti i asertivnost su značajni prediktori ukupnog perfekcionizma kod zaposlenih.

4.2. Metod istraživanja

4.3. Instrumenti

Za merenje osobina ličnosti korišćena je skraćena verzija Neo-Pi-R (NEOFFIDELTA, Costa & McCrae, 1989). Upitnik se sastoji od 80 ajtema petostepenih uređenih kategorija takozvanog Likertovog tipa, a pored njih u instrument su uvršćena i tri kontrolna pitanja kako bi

istraživač bio siguran da su sva pitanja u upitniku popunjena s maksimalnom iskrenošću. Instrument ispituje pet osobina ličnosti: neuroticizam, ekstraverziju, otvorenost, prijatnost i savesnost.

Za merenje perfekcionizma korišćen je upitnik PI (Perfectionism Inventory) Hila i saradnika (Hill i sar., 2004). Upitnik se sastoji od 59 ajtema skale petostepenog Likertovog tipa grupisanih u osam subskala: greške, standardi drugih, potvrđivanje, organizacija, pritisak, planiranje, preispitivanje i besprekornost.

Za procenu asertivnosti korišćena je Skala asertivnosti (A skala, Tovilović i sar., 2009), koja je konstruisana od stavki koje opisuju reakcije i ponašanja tipična za (ne)ispoljavanje asertivnosti. Ispitanik je instruisan da pomoću petostepene skale Likertovog tipa odgovori u skladu sa svojim reakcijama u socijalnim situacijama koje iziskuju asertivnost.

4.4. *Uzorak*

Istraživanje je sprovedeno 2016. godine na 185 ispitanika zaposlenih u Ministarstvu finansija Republike Srbije. U istraživanju je učestvovalo 64 muškarca i 121 žena, a u pogledu starosti uzorak je podeljen na tri starosne grupe – prvu grupu su činili ispitanici do 40 godina, njih 115, drugu grupu su činili ispitanici od 40 do 50 godina, njih 46, dok je starijih od 50 godina bilo 24. U pogledu radnog staža, 54 ispitanika je bilo u radnom odnosu do pet godina, njih 73 od šest do četrnaest godina, 47 sa stažom od 15 do 30 godina, dok je njih 13 imalo radni staž preko 30 godina. U pogledu obrazovanja, njih 16 je sa završenom srednjom školom, 124 s visokom, 42 ima završene master studije, dok je njih troje završilo doktorske studije.

5. **Analiza podataka**

Posle kodiranja i unosa u matricu, prema ključu su kreirani kompozitni skorovi subskala. Rezultati istraživanja su prikazani u skladu sa korišćenim statističkim tehnikama koje čine rezultati deskriptivne

statistike i statistike zaključivanja a obuhvataju višestruku regresionu analizu i korelacionu analizu.

6. Rezultati

Prikaz mera centralne tendencije i mera varijabilnosti – minimum, maksimum, aritmetička sredina i standardna devijacija za skale NEOFFIDELTA, PI i A dat je u Tabeli 1.

	Minimum	Maximum	M	SD
Briga o greškama	1.00	4.38	2.15	.706
Visoki standardi drugih	1.00	4.71	2.69	.743
Potreba za odobravanjem	1.13	4.88	2.45	.657
Organizacija	1.88	4.38	3.43	.589
Percipirani roditeljski pritisak	1.00	5.00	2.25	.931
Planiranje	2.14	4.86	3.60	.598
Ruminacija	1.00	4.71	2.35	.851
Samoevaluacija	1.17	5.00	3.21	.846
Ukupni perfekcionizam	13.24	36.23	22.11	3.853
Neuroticizam	13.00	49.00	28.67	7.023
Ekstraverzija	22.00	53.00	42.32	5.153
Otvorenost	19.00	54.00	36.71	5.605
Prijatnost	28.00	58.00	43.44	5.602
Savesnost	28.00	60.00	48.70	6.851
Asertivnost	34.00	106.00	72.32	15.134

Tabela 1. Stepen izraženosti psiholoških varijabli

Iz Tabele 1. zaključujemo da su dimenzije perfekcionizma – organizacija, planiranje i samoevaluacija najizraženije kod zaposlenih ispitanika. Kada je reč o osobinama ličnosti, najizraženije su ekstraverzija, prijatnost i savesnost, dok ispitanici ovog uzorka imaju visoko izraženu asertivnost.

H1: Postoji statistički značajna povezanost između osobina ličnosti, perfekcionizma i asertivnosti.

		Neuroti- cizam	Ekstra- verzija	Otvo- renost	Prijat- nost	Saves- nost	Asertiv- nost
Ukupan	r	.247	.056	.013	-.200	.037	-.140
perfekco- nizam	p	.001	.460	.864	.008	.624	.062
Briga o	r	.393	-.026	.031	-.193	-.038	-.277
greškama	p	.000	.727	.677	.008	.604	.000
Visoki	r	.083	-.097	.103	-.367	-.091	.003
standardi	p	.265	.189	.165	.000	.218	.967
drugh							
Potreba za	r	.385	-.074	.033	-.199	-.130	-.289
odobra- vanjem	p	.000	.319	.660	.007	.078	.000
Organi- zacija	r	-.154	.380	-.034	.119	.363	.291
	p	.037	.000	.649	.106	.000	.000
Percipirani	r	.225	-.009	-.039	-.245	-.009	-.075
roditeljski	p	.002	.903	.598	.001	.907	.315
pritisak							
Planiranje	r	.010	.213	-.028	.065	.196	-.016
	p	.895	.004	.700	.380	.008	.828
Rumina- cija	r	.345	-.119	.026	-.187	-.070	-.317
	p	.000	.109	.728	.011	.350	.000
Samoeva- luacija	r	-.005	.095	-.015	-.002	.132	.047
	p	.950	.196	.841	.974	.073	.528

***Tabela 2.** Povezanost varijabli merenja*

U Tabeli 2. prikazane su povezanosti između perfekcionizma, osobina ličnosti i asertivnosti. Dobijene su sledeće značajne korelacije:

- Ukupan perfekcionizam pozitivno korelira sa Neuroticizmom a negativno sa Prijatnošću;
- Dimenzija perfekcionizma Briga o greškama pozitivno korelira sa Neuroticizmom a negativno sa Prijatnošću i Asertivnošću;

- Dimenzija perfekcionizma Visoki standardi drugih negativno korelira sa Prijatnošću;
- Dimenzija perfekcionizma Potreba za odobravanjem pozitivno korelira sa Neuroticizmom a negativno sa Prijatnošću i Asertivnošću;
- Dimenzija perfekcionizma Organizacija negativno korelira sa Neuroticizmom a pozitivno sa Ekstraverzijom, Savesnošću i Asertivnošću;
- Dimenzija perfekcionizma Percipirani roditeljski pritisak pozitivno korelira sa Neuroticizmom a negativno sa Prijatnošću;
- Dimenzija perfekcionizma Planiranje pozitivno korelira sa Ekstraverzijom i Savesnošću;
- Dimenzija perfekcionizma Ruminacija pozitivno korelira sa Neuroticizmom a negativno sa Prijatnošću i Asertivnošću;
- Dimenzija perfekcionizma Samoevaluacija ne korelira ni sa jednom od osobina ličnosti ni sa Asertivnošću.

H2. Osobine ličnosti i asertivnost kao značajni prediktori ukupnog perfekcionizma kod zaposlenih.

Model	R	R ²	Korigovano R ²	F	p
1	.357	.127	.097	4.157	.001

Tabela 3. Parametri ocene modela

	β	t	P
Neuroticizam	.241	2.883	.004
Ekstraverzija	.096	1.124	.262
Otvorenost	.010	.136	.892
Prijatnost	-.179	-2.285	.024
Savesnost	.161	1.808	.072
Asertivnost	-.148	-1.870	.063

Tabela 4. Parcijalni doprinosi prediktora

Koeficijent determinacije ukazuje da osobine ličnosti i asertivnost objašnjavaju 12,7% varijanse ukupnog skora sa skale PI, što je statistički značajno. Kao značajni prediktori iz ovog modela, izdvojile su se dve osobine ličnosti – Neuroticizam i Prijatnost. Viši skorovi na Neuroticizmu i niži skorovi na Prijatnosti statistički značajno predviđaju promenu u ukupnom perfekcionizmu.

7. Diskusija

Interpersonalne veštine predstavljaju jedan od veoma važnih faktora uspeha u životu i osećanja blagostanja. Jedna od tih veština je asertivnost i ona se odnosi na niz ponašanja i karakteristika, kao što su spremnost osobe da potvrdi ili zaštiti svoje pravo, izrazi nešto samopouzdanost a da pritom ne uvredi sagovornika. Da li će pojedinac biti asertivan ili ne, kako istraživanja pokazuju, može zavisiti i od osobina ličnosti.

Mnoge studije su istraživale nomološku mrežu višedimenzionalnog perfekcionizma povezivanjem perfekcionistačkih problema i perfekcionistačkih težnji ka osobinama ličnosti *Velikih pet*. Više od 25 godina istraživanja ukazuje na vezu između perfekcionizma i osobina ličnosti uključenih u Petofaktorski model (FFM). Međutim, nedosledni nalazi, nedovoljne studije i mnoštvo perfekcionistačkih skala učinili su vezu između perfekcionizma i FFM zbunjujućom. Osobina čiji odnos sa asertivnošću nije dovoljno ispitan jeste perfekcionizam. S jedne strane, osobe sa visokim perfekcionizmom imaju visoke zahteve i zbog toga se mogu snažnije boriti za njih. Ipak, s druge strane, upravo ti visoki zahtevi ih mogu činiti neosetljivim prema sagovornicima, ali i plašljivim u socijalnim odnosima, zbog straha od greške (Bojanić i sar., 2018).

Pregledom internacionalne i domaće literature može se zaključiti da je izuzetno malo istraživanja sa temom perfekcionizma i asertivnosti. U prethodnih desetak godina nisu pronađena istraživanja na ovu temu na područjima Evrope i Amerike, stoga se problem istraživanja odnosi na pitanje: da li postoje relacije između osobina ličnosti, perfekcionizma i asertivnosti, kao i da li postoji uticaj sociodemografskih varijabli na ova tri psihološka konstrukta?

Teorijski okvir modela ličnosti u ovom istraživanju je petofaktorski model ličnosti. Zapaženo je da je u većini istraživanja koja se bave odnosom između ličnosti i drugih konstrukata karakteristična polazna osnova petofaktorskog rešenja (Dostanić, 2011). Model, kako sama reč kaže, meri pet sledećih dimenzija: Neuroticizam, Ekstraverziju, Otvorenost, Savesnost i Prijatnost. Uprkos različitim polemikama o dimenzionalnosti konstrukta perfekcionizma, ovaj konstrukt je meren pomoću osmofaktorskog rešenja do kog su došli Hil i saradnici a koji perfekcionizam posmatra kroz: Brigu o greškama, Standarde drugih, Potvrđivanje, Organizaciju, Pritisak, Planiranje, Ruminaciju i Samoevaluaciju. Asertivnost je definisana u istraživanju kao jednofaktorski, ukupan skor.

U pogledu izraženosti osobina ličnosti, nalazi ukazuju da su za naše ispitanike najkarakterističniji: Savesnost, Prijatnost i Ekstraverzija. Dakle, karakteristično je da ove osobe preferiraju velike skupove ljudi, pričljive su i komunikativne, samopouzdana, aktivne, vole uzbuđenja, po prirodi su vesele i optimistične osobe, impulsivne i pune energije. Pored toga, uključene su i osobine, kao što su: estetska osetljivost, intelektualna radoznalost, imaginativnost, preferenciju različitosti, potreba za promenom, nezavisnost mišljenja, sklonost nedogmatskim stavovima i tolerancija dvosmislenosti. Osobe otvorenog duha su otvorene kako prema unutrašnjim doživljajima, tako i prema spoljašnjim događanjima. Njihov život je bogat doživljajima, ove osobe su sklone eksperimentisanju, novim idejama i nekonvencionalnim vrednostima. Ove osobe intenzivnije doživljavaju kako pozitivne, tako i negativne emocije. Spremne su da autoritet dovedu u pitanje, otvorene su za prihvatanje novih ideja i vrednosti, što ne znači odsustvo principijelnosti i doslednosti. Asertivnost je prosečno izražena kod ispitanika.

Kada je reč o relacijama između osobina ličnosti i perfekcionizma, dobijen je nalaz koji je svakako značajan, a to je da u osnovi perfekcionizma leži neuroticizam, jer je dobijen najveći broj korelacija upravo sa ovom dimenzijom. On utiče na greške, potvrđivanje, pritisak roditelja i preispitivanje, korelira sa ukupnim skorom perfekcionizma, dok negativno korelira sa organizacijom. Ekstraverzija, kao crta ličnosti, značajno doprinosi sa organizacijom i planiranjem. Zanimljivo je da otvorenost nije značajan korelat ni sa jednom od dimenzija perfekcionizma. S druge strane, prijatnost nije značajna za dimenzije: greške,

standardi drugih, potvrđivanje, pritisak roditelja, preispitivanje, kao ni sa ukupnim skorom perfekcionizma. Savesnost, kao poslednja dimenzija, pozitivno korelira sa organizacijom i planiranjem, što je donekle i očekivano, jer je reč o teorijski srodnim konstruktima. Asertivnost je karakterističan oblik ponašanja, kada je reč o organizovanju različitih aktivnosti, međutim odsustvo ovog oblika ponašanja je karakteristično kod nekoliko aspekata perfekcionizma – prevelike zabrinutosti o greškama, potrebe za odobravanjem i interakcije sa okruženjem i preispitivanja.

U petofaktorskom modelu, perfekcionizam predstavlja ekstremnu manifestaciju Savesnosti sa kombinacijom visokog Neuroticizma, pogotovo u situacijama ukoliko osoba nije u mogućnosti da ispuni svoje visoko postavljene standarde (Costa, & McCrae, 1988). Istraživanja iz prethodne decenije ukazuju da je nesumnjiv uticaj visokog neuroticizma na perfekcionizam, dok veze između ekstraverzije i otvorenosti prema iskustvu i perfekcionizma nisu toliko jasne. U literaturi je zabeleženo da ekstraverzija i otvorenost prema iskustvu najčešće ne ostvaruju značajne korelacije sa perfekcionizmom (Navarez, 2011). Čak i kada su zabeležene korelacije ispostavlja se da su one uglavnom slabe i negativne. Stoga o relacijama ovih konstrukata može najpre da se govori na nivou pretpostavki. Može se očekivati da će osobe koje postižu visoke skorove na perfekcionizmu biti manje otvorene prema ljudima, kao i prema novim idejama, iskustvima i akcijama zbog straha od greške a iz razloga što perfekcionista preferiraju ustaljene obrasce ponašanja a novine i nesigurnost ih čine anksioznim.

Opšti regresioni model, u kom su osobine ličnosti i asertivnost postavljeni kao pretpostavljeni prediktori a ukupan perfekcionizam kao kriterijum, pokazao se kao statistički značajan. Međutim, pojedinačni prediktori odaju nešto drugačiju sliku. Naime, asertivnost se nije pokazala kao značajan prediktor, dok su se dve osobine ličnosti izdvojile kao bitne za perfekcionizam i to visok neuroticizam i niska prijatnost. Iz ovoga sledi da osobe koje često doživljavaju neprijatne i uznemirujuće emocije i imaju sklonost ka uznemirenosti u mislima, akcijama i iracionalnim idejama slabije kontrolišu svoje impulse i imaju slabije kapacitete za prevladavanje stresnih situacija. S druge strane, karakteristike stavljanja ličnih interesa pre svih ostalih i nebriga za dobrobit drugih stoje u osnovi perfekcionizma kod zaposlenih.

Generalni zaključak istraživanja je da u osnovi perfekcionizma stoje osobine ličnosti, ali ne i asertivnost iako postoje izvesne povezanosti između ove varijable i različitih aspekata perfekcionizma. Dalje, utvrđeno je da su se pol, radni staž i stepen obrazovanja pokazali kao značajni za ispoljavanje različitih dimenzija ličnosti i dimenzija perfekcionizma, dok starost utiče samo na perfekcionizam, ali ne i na osobine ličnosti, što se može povezati sa njihovom biološkom osnovom i strukturiranošću tokom vremena.

Literatura

- Antony, M. M., Swinson, R. P. (1998). Dimensions of perfectionism across the anxiety disorders. *Behaviour Research and Therapy*, 36(12), 1143–1154.
- Bojanić, Ž. (2010). *Osnove komunikologije: Veštine poslovnog komuniciranja*. Novi Sad: Prometej.
- Bojanić, Ž., Šakan, D., Nedeljković, J. (2018). Personality Traits as Predictors of Perfectionism, *Facta Universitatis Series Physical Education and Sport*, ISSN: 1451 – 740x, 16: 57–71
- Čolović, P., Mitrović, D. i Smederevac, S. (2005). Evaluacija modela Pet velikih u našoj kulturi primenom upitnika FIBI. *Psihologija*, 38, 55–76.
- Flett, G., L., Hewitt, P., L. (2002). *Perfectionism. Theory, Research and Treatment*. American Psychological Association: Washington, DC.
- Goldberg, L. (1990). An Alternative “Description of Personality”: The Big Five Factor Structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 6, 1216–1229.
- Greblo, Z. (2012). What is hidden behind the term “perfectionism”? Historical overview of different approaches to the study of perfectionism. *Psychological Topics*, 21(1), 195–212
- Hamachek, D. E. (1978). Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism. *Psychology: A Journal of Human Behavior*, 15(1), 27–33.
- Knežević, G., Radović, B., Opačić, G. (1997). Evaluacija „Big Five“ modela ličnosti kroz analizu inventara ličnosti NEO PI-R. *Psihologija*, DPS, Beograd. 7–40.
- McCrae, R.R. & Costa, P.T., Jr. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 81–90.
- McCrae, R.R., Costa, P.T. (1995). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 81–90.

- Rice, K., Slaney, R. (2002). Perfectionism and the Five-Factor Model of Personality. *Assessment* 14(4): 385–398
- Shafran, R., & Mansell, W. (2001). Perfectionism and psychopathology: A review of research and treatment. *Clinical Psychology Review*, 21, 879–906.
- Slade, P. D., & Owens, R. G. (1998). A dual process model of perfectionism based on reinforcement theory. *Behavioral Modification*, 22, 372–390.
- Smederevac, S. (2000). *Istraživanje faktorske strukture ličnosti na osnovu leksičkih opisa ličnosti u srpskom jeziku*. Doktorska disertacija. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Smederevac, S. (2010). *Ličnost: metodi i modeli*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.

CORRELATION BETWEEN PERSONALITY TRAITS AND ASSERTIVENESS AND PERFECTIONISM AMONG EMPLOYEES

ABSTRACT: *This research attempts to answer the questions of whether there are correlations between personality traits, assertiveness and perfectionism, and whether sociodemographic variables have an influence on these psychological constructs. The research sample consisted of 185 employees of different gender, age, education and work experience. In order to assess personality traits, we used an abridged version of Neo-Pi-R Inventory (NEOFFIDELTA, Costa & McCrae, 1989). For perfectionism assessment, we used the PI Scale (Perfectionism Inventory; Hill et al., 2004), and for assertiveness assessment the Assertiveness Scale (A skala, Tovilović et al, 2009). Personality traits and assertiveness strongly correlate with perfectionism, as well as with its facets. The coefficient of determination implies that personality traits and assertiveness can account for 12.7% variance in the overall PI scale score, which is statistically significant. This model showed that two personality dimensions are important predictors of perfectionism: Neuroticism, which was positively related and Agreeableness, which was negatively related to perfectionism.*

KEYWORDS: *perfectionism, personality traits, assertiveness*